

Camelia ZAVARACHE

**EDUCAȚIE MORALĂ,
IGIENĂ ȘI CĂSĂTORIE**
**Politici culturale pentru tineri în
România interbelică**

Cuvânt înainte de Ileana Căzan

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

Referenți științifici:

CS I Dr. Ileana Căzan

Prof. univ. dr. Emanuel Plopeanu

Coperta: Dan Mărgărit

Redactor: Mirela Ivan-Nobel

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ZAVARACHE, CAMELIA

Educație morală, igienă și căsătorie : politici culturale pentru tineri în România

interbelică / Camelia Zavarache ; cuv. înainte de Ileana Căzan. - Târgoviște : Cetatea de scaun, 2026

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-606-537-841-4

I. Căzan, Ileana (pref.)

94

17

Toate drepturile de reproducere, integral sau parțial, prin orice mijloace, inclusiv stocarea neautorizată în sisteme de căutare sunt rezervate. Reproducerea se poate face doar cu acordul scris al editurii, cu excepția unor scurte pasaje care pot constitui obiectul recenziilor și prezentărilor.

ISBN 978-606-537-841-4

©Editura Cetatea de Scaun®, Târgoviște, 2026

editura@cetateadescaun.ro, www.cetateadescaun.ro

Tipărit de Editura Cetatea de Scaun

CUPRINS

Cuvânt înainte	11
Introducere	15
Capitolul I Metodologie și surse	23
1.1. Noi abordări ale istoriei sociale	23
1.2. Istoria tinerilor - Stadiul cercetării	26
1.3. Surse și literatura de specialitate	27
Capitolul II Educație și modernitate în Europa secolului al XIX-lea	33
2.1. Principii generale de educație în România modernă până la 1918	33
2.1.1. Legislația școlară	39
2.1.2. Copilul în lumea rurală: între exploatare și oportunități de emancipare	43
2.1.3. Mediul urban - Tânăra generație în familie.....	46
2.2. Influența literaturii pedagogice și moralizatoare din spațiul francez	49
2.2.1. Etape și tendințe în efortul educativ al elitei.....	55
2.2.2. Redefinirea raporturilor dintre părinți și copii.....	62
Capitolul III Instrucție și morală – Direcții prioritare ale învățământului românesc interbelic.....	66
3.1. Percepția asupra adolescenței în epocă.....	66
3.2. Educația morală – cadrul legislativ și modele de aplicare	69
3.3. Educația morală: discursul pedagogic și teologic.....	80
3.4. Abateri disciplinare ale elevilor; sancțiuni.....	90
3.4.1. Cei care priveau și cei care erau priviți.....	93
3.4.2. Comportamentul acceptat social: tinerii și prevederile Regulamentului școlar.....	95
3.4.3. Ipostaze ale indisciplinei.....	100
3.4.4. A fi sau a nu fi ... tuns.....	102
3.4.5. „A necinsti și a discredita școala”	104

3.4.6. Adolescența și problemele ei	107
3.4.7. „Năvala de imoralitate și trivialitate”	109
3.4.8. Sexualitate reprimată	114
3.5. Universul feminin al școlii	119
3.6. Un pericol iminent - elevii externi	132
Capitolul IV Eșecul demersurilor educative – Delincvența juvenilă	138
4.1. O nouă spaimă: infractorul minor	138
4.2. Evoluția cercetării științifice cu privire la tineri în România	139
4.3. Cadrul legislativ și aparatul instituțional adresat infractorilor minori ...	141
4.4. Prezentarea delincvenței juvenile în presa de mare tiraj	152
4.5. Copiii delincvenți: între mediul „corupt” și „încălțările bolnăvicioase”	156
4.6. Părinți depășiți, copii indisciplinați	165
Capitolul V Educația sanitară: Discurs medical –	
Discurs pedagogic	169
5.1. Discursul medical privind starea generală de sănătate a populației; progrese legislative	169
5.1.1. Propaganda sanitară	177
5.1.2. Presa sanitară	178
5.1.3. Cinematograful – vector al educației sanitare	184
5.1.4. Afișul sanitar	186
5.2. Educație sexuală pentru tineri	188
5.3. Legislația sanitară	207
5.4. Starea de sănătate a tinerilor – Rapoartele medicale interbelice	212
5.5. Serviciul medical școlar	222
5.5.1. Context general	222
5.5.2. Influența mediului occidental asupra gândirii medicale românești	223
5.5.3. Instituționalizarea asistenței medicale destinate copiilor - Cadrul legislativ	225
5.5.4. Construirea aparatului instituțional necesar serviciului medical școlar	228

5.6. Prevederile programei școlare în domeniul igienei	237
Capitolul VI Educația pentru căsătorie: finalitate a pregătirii tinerilor pentru viață	247
6.1. Discursul public privind căsătoria	247
6.1.1. Școala și pregătirea pentru viața de familie	248
6.2. Normarea intimității cuplului	263
6.3. Acordarea dispenselor de vârstă și rudenie pentru căsătorie în România interbelică (1920-1940)	273
6.3.1. Cadrul legislativ: Prevederile Codului Civil privind căsătoria	275
6.3.2. Poziția bisericii	276
6.3.3. Prevederile legale privind acordarea dispenselor de căsătorie	277
6.3.4. Formalitățile necesare obținerii dispenselor	279
6.3.5. Domnia regelui Ferdinand (1920-1927)	282
6.3.6. Regența regală (1928-1930)	323
6.3.7. Domnia Regelui Carol al II-lea (1930-1940)	326
Capitolul VII Ipostaze ale modernizării: noile tipare de comportament ale generațiilor tinere	348
7.1. Examenul maturității	348
7.2. ...și nesfârșite opțiuni	349
7.3. Mediul universitar - Regulamentul de ordine și disciplina studenților	350
7.4. Legea de organizare a învățământului universitar	351
7.5. „Triste incidente antisemite”	355
7.6. Acomodarea studenților la viața universitară	360
7.7. Căminul universitar	362
7.8. Noi tipare de comportament	371
7.9. O problemă spinoasă: șomajul intelectual	375
7.10. Serviciul medical universitar	382
Concluzii	391
BIBLIOGRAFIE	405
INDICI	422

Capitolul I

Metodologie și surse

1.1. Noi abordări ale istoriei sociale

Evoluția istoriei sociale din secolul XX a stat sub semnul înnoirilor tematice și metodologice propuse de Școala franceză de la *Annales*. Deschiderea către aspecte care au privit, în egală măsură, istoria mentalităților s-a produs prin contribuțiile teoretice ale lui Paul Veyne și ale filosofului Michel Foucault. Lucrarea celui dintâi, *Comment ont écrit l'histoire* a adus în discuție conceptul de intrigă, scrierea istoriei reprezentând, în viziunea sa, atribuirea de sens realizată de către istoric unui decupaj operat la nivelul fenomenelor care compun realitatea¹. Noi teme au atras atenția cercetătorilor, observându-se o deplasare a interesului lor de la fenomenele sociale privind producția și economia, spre cele care priveau corpul, sexualitatea și mentalitățile².

Însă cel care, așa cum însuși Paul Veyne susținea³, a revoluționat istoria a fost Michel Foucault; deși de formație filosof, demersurile sale au îmbrăcat forma transdisciplinarității, înglobând contribuții ale unor discipline precum istoria, sociologia, psihologia și filosofia culturii. Două sunt lucrările fundamentale pe care le considerăm relevante pentru cercetarea pe care o avem în vedere: *A supraveghea și a pedepsi: Nașterea închisorii și Istoria sexualității*.

Cea dintâi a avut în vedere nașterea sistemului carceral, Foucault surprinzând trecerea de la supliciile publice, specifice Evului Mediu, la noua viziune asupra pedepsei, având în centru reclusiunea vinovatului, a cărui existență era ordonată și supusă unui control strict din partea autorităților. Miza volumului l-a constituit, însă, teoretizarea conceptului de „disciplinare”⁴, înțelegând ca o formă de putere

¹ Paul Veyne, *Cum se scrie istoria*, traducere din limba franceză de Maria Carpov, București, Editura Meridiane, 1999, p. 52, pp. 120-121.

² Violeta Barbu, *De bono coniugali. O istorie a familiei în Țara Românească în secolul al XVII-lea*, București, Editura Meridiane, 2003, p. 13.

³ Paul Veyne, *Foucault revoluționează istoria*, în *op. cit.*, pp. 371-411.

⁴ Michel Foucault, *Surveiller et punir: La naissance de la prison*, Paris, Gallimard, 1975, p. 140. Autorul a susținut că, în cazul muncitorilor din fabrici, procesul de disciplinare a forțelor corpului a avut două direcții; s-a încercat scindarea puterii corporale în două elemente distincte, aptitudinea sau capacitatea de a munci, care s-a încercat a fi sporită, și forța trupească, energia vitală, care a fost supusă unui control strict.

exercită de stat inițial asupra soldaților, fiind ulterior extinsă asupra condamnaților din închisori, a muncitorilor din fabrici și a elevilor din internate. Scopul acestui proces era acela de a obține „corpuri docile”⁵, care să permită un control strict al indivizilor.

Cea de-a doua lucrare, *Istoria sexualității*, având ca subtitlu *Voința de a cunoaște*, a constituit o abordare inovatoare a sexualității, rămasă până astăzi de referință; Foucault a demonstrat că, în ciuda opiniei generale conform căreia societatea burgheză ar fi reprimat acest aspect al vieții intime, de fapt, pe parcursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, sexualitatea s-a aflat în centrul unor numeroase discursuri de natură științifică; este vorba despre un proces pe care filosoful francez l-a numit „implantarea perversă”. El a identificat patru mari strategii care au dezvoltat, cu privire la sex, dispozitive specifice de cunoaștere și putere: „sterilizarea corpului femeilor”, imaginea negativă a mamei, „pedagogizarea sexului copilului”, care a îmbrăcat forma luptei împotriva onanismului, „socializarea comportamentelor procreatoare” și „psihiatrizarea plăcerilor perverse” incluzând aici homosexualitatea și deviațiile sexuale. Prin intermediul acestora s-a realizat procesul de luare în evidență și instaurarea unui control strict asupra a ceea ce Foucault numea „corpul sexual”⁶.

Filosoful francez a remarcat faptul că la trecerea dinspre secolul al XVIII-lea spre cel următor s-a produs o schimbare profundă în cadrul societăților occidentale, medicina sexului detașându-se de cea generală⁷. Statul a urmărit administrarea sexualității prin intermediul controlului instaurat asupra căsătoriilor și a fecundității cuplului.

Valoarea tezei lui Foucault rezidă, însă, în modul în care a conceptualizat puterea; din punctul acestuia de vedere, puterea nu depindea de ansamblul unor instituții care „să instituie un sistem generalizat de dominație”. Pentru el, puterea reprezenta totalitatea raporturilor de forță specifice domeniului în care se exercita, fiind constitutivă organizării lor. Altfel spus, relațiile de putere sunt imanente legăturilor sociale. Sexualitatea s-a constituit ca un astfel de domeniu de cunoaștere⁸. Calea deschisă de cercetările lui Foucault a fost atât de ofertantă încât opera lui rămâne de referință, fiind una dintre cele mai citate în secolul XXI.

În spațiul francez, o altă generație de istorici a deschis noi șantieri de cercetare, ale căror rezultate pot fi identificate în impresionantele sinteze dedicate istoriei

corpului⁹ și istoriei virilității¹⁰. Doi dintre reprezentanții cei mai importanți ai acestei etape de evoluție a istoriei sociale sunt Georges Vigarello și Alain Corbin, coordonatori ai celor două lucrări dedicate percepției sociale asupra corpului de-a lungul istoriei, și asupra virilității, atribut fundamental al masculinității.

Vigarello s-a orientat spre teme care au privit corpul și metamorfozele acestuia produse sub imperiul schimbărilor culturale, redactând studii dedicate modei¹¹, obezității, violului, practicilor de igienă, sportului sau modului în care se construiește percepția individualității, pornind de la corp¹². Lucrările sale au la bază cercetări interdisciplinare, încorporând contribuții ale istoriei sociale, ale sociologiei și ale psihologiei.

Alain Corbin a fost cel a care a abordat subiecte care au privit intangibilul și efemerul asociate existenței umane, încercând să surprindă transformările percepțiilor și dezvoltarea sensibilității față de anumite spații, cartografiind totodată un peisaj olfactiv și auditiv specific secolului al XIX-lea. Alte teme tratate cu talent și probitate profesională au privit apariția conceptului de timp liber și a activităților specifice¹³, dar și sexualitatea, prostituția¹⁴ și percepția asupra bolilor venerice¹⁵, precum și prezentarea unor momente reprezentative din viața comunităților rurale.

Contribuțiile lor, de o diversitate care cu greu putea fi concepută în prima jumătate a secolului trecut, au presupus înnoiri de ordin metodologic semnificative; ele dovedesc faptul că, pentru noua vârstă în care istoria socială a intrat, niciun aspect care compune universul uman nu trebuie neglijat.

Demersuri de cercetare cu rezultate deosebit de interesante a întreprins și Anne-Marie Sohn, profesor în cadrul École Normale Supérieure din Lyon; urmărind să reconstituie existența femeilor, dar și modul de raportare la sexualitate al oamenilor de rând, autoarea a analizat arhivele judiciare franceze din secolul al XIX-lea. Două au fost lucrările care ne-au interesat pentru analiza pe care ne-am

⁹ *Histoire du corps*, coord. Alain Corbin, Jean-Jaques Courtine, Georges Vigarello, vol. 1-3, Paris, Éditions du Seuil, 2005.

¹⁰ *Histoire de la virilité*, coord. Alain Corbin, Jean-Jaques Courtine, Georges Vigarello, vol. 1-3, Paris, Éditions du Seuil, 2011, 2015.

¹¹ Georges Vigarello, *Histoire de la beauté Le corps et l'art d'embellir de la Renaissance à nos jours*, Paris, Éditions du Seuil, 2004.

¹² *Ibidem*, *Le sentiment du soi. Histoire de la perception du corps XVIe-XXe siècle*, Paris, Éditions du Seuil, 2014.

¹³ Alain Corbin, colaboratori Julia Csergo, Jean-Claude Farcy, André Rauch, Jean-Claude Richez, Léon Strauss, Anne-Marie Thiesse, Gabriella Turnaturi, Georges Vigarello, *L'avènement des loisirs 1850-1960*, ediția a II-a, Paris, Flammarion, 2009.

¹⁴ *Idem*, *Les Filles de nocé. Misère sexuelle et prostitution (XIXe siècle)*, Paris, Flammarion, 2015.

¹⁵ *Idem*, *La grande peur de la syphilis, in Peurs et terreurs face à la contagion Cholera, tuberculose, syphilis XIXe - XXe siècles*, coord. Jean-Pierre Bardet, Patrice Bourdelais, Pierre Guillaume, François Lebrun, Claude Quétel, Paris, Librairie Arthème Fayard, 1988, pp. 328-348.

⁵ <http://www.iep.utm.edu/foucault/#SH4a>, accesat la 25 august 2016.

⁶ Michel Foucault, *Istoria sexualității*, traducere de Beatrice Stanciu și Alex. Onete, Timișoara, Editura de Vest, 1995, pp. 35-37.

⁷ *Ibidem*, p. 89.

⁸ *Ibidem*, pp. 79-80.

propus-o, *Chrysalides: Femmes dans la vie privée*¹⁶ și *Du premier baiser à l'alcôve: La sexualité des Français au quotidien*¹⁷; ambele au dezvăluit mentalități, preconcepții, ritmuri ale vieții cuplului și rituri de trecere, precum și limbajul codificat folosit de actorii sociali pentru a conceptualiza și a vorbi despre sexualitate. Modul de interogare a arhivelor penale și realizarea unui adevărat demers de arheologie lingvistică pe care autoarea și le-a propus, pentru a pătrunde în interiorul contextului cultural specific societății secolului al XIX-lea, au reprezentat un model pe care l-am urmat pe parcursul cercetării noastre.

1.2. Istoria tinerilor - Stadiul cercetării

Școlile de cercetare americană și cea occidentală au impus, încă de la mijlocul anilor '90 ai secolului trecut, istoria tinerilor în cadrul dezbaterii istoriografice. Un prim efort de sinteză dedicat istoriei tinerilor i-a aparținut istoricului italian Giovanni Levi, care alături de Carlo Ginzburg este considerat fondatorul microistoriei italiene. Împreună cu Jean-Claude Schmitt, acesta a editat lucrarea fundamentală pentru domeniul cercetat, *Histoire des Jeunes en Occident*, publicată în anul 1994¹⁸.

O binevenită completare adusă acestei sinteze a fost publicată de două dintre cercetătoarele care au acordat o atenție deosebită condiției femeii în spațiul francez, Rebecca Rogers și Françoise Thebaud¹⁹. În lucrarea *La fabrique des filles. L'éducation des filles de Jules Ferry à la pilule*, cele două au exploatat alături de documentele clasice și sursele iconografice specifice celor trei etape de evoluție din istoria Franței, care au modelat destinul tinerelor. Construirea feminității s-a realizat, așa cum au demonstrat ele, prin intermediul unui proces de socializare, care a implicat atât familia, cât și biserica și, în cele din urmă, școala.

Alături de studiile dedicate tinerilor, istoriografia occidentală a acordat o atenție deosebită și teme copilăriei și istoriei copilului. În acest sens sunt disponibile o serie de sinteze, precum cea editată de Lloyd de Mause, *The History of Childhood* (1976), accesibilă cercetătorului român, *Childhood in World History* publicată de Peter

Stearns (2006) sau cea a lui Hugh Cunningham, *Children and Childhood in Western Society Since 1500* (2005).

În ceea ce privește istoriografia americană, se remarcă o atenție specială acordată acestui segment de cercetare, privind istoria copilului, a adolescenților și a tinerilor. O primă lucrare care trebuie avută în vedere este *Encyclopedia of Children and Childhood. In History and Society A-Z*, editată de Paula S. Fass. Structurată în trei volume și concepută sub forma unui dicționar care însumează 445 de articole organizate conform criteriului alfabetic, ea a fost publicată în anul 2003.

Alte lucrări care trebuie menționate sunt cea a Paulei Petrick, *Small Worlds: Children and Adolescents in America, 1850-1950* (1992); cea a lui Grace Palladino, *Teenagers: An American History* (1996); *Generations of Youth: Youth Cultures and History in Twentieth-Century America*, publicată de Joe Austin și Michael Willard (1998) și lucrarea lui Thomas Hine, *The Rise and Fall of the American Teenager* (2000).

În privința lucrărilor și studiilor autohtone dedicate istoriei tinerilor cercetarea se află în plin avânt²⁰. Cu siguranță că eforturile cercetătorilor se vor multiplica în viitor, pe de o parte, ca o consecință a alinierii la tendințele istoriografice occidentale iar, pe de altă parte, ca o necesitate de a analiza și elabora studii privind abundantul material disponibil în biblioteci și arhive.

1.3. Surse și literatura de specialitate

Un aspect fundamental al elaborării lucrării l-au constituit sursele și modul de interogare a acestora. Demersul de cercetare pe care ni l-am propus nu are pretenția de a epuiza tema educației tinerilor, în perioada 1918-1939. Acordând atenție educației instituționalizate, bazată pe o programă școlară, studiul se axează de asemenea și asupra acelor eforturi educative realizate de reprezentanții anumitor categorii socio-profesionale în spațiul public, în direcția educației morale, sanitare

¹⁶ Anne-Marie Sohn, *Chrysalides: Femmes dans la vie privée (XIXe – XXe siècles)*, vol. I, vol. II, Paris, Publications de la Sorbonne, 1996.

¹⁷ Eadem, *Du premier baiser à l'alcôve: La sexualité des Français au quotidien, 1850-1950*, Paris, Aubier, 1998.

¹⁸ Giovanni Levi, Jean-Claude Schmitt, *Istoria tinerilor în Occident*, vol. 1, 2, Ediție îngrijită de Florea Ioncioaia și Gabriel Mardare, Prefață de Gabriel Mardare, Traducere de Monica Ilade-Costea, Iași Institutul European, 2001.

¹⁹ Rebecca Rogers, Françoise Thebaud, *La fabrique des filles. L'éducation des filles de Jules Ferry à la pilule*, Paris, Les Éditions Textuel, 2010.

²⁰ Cele mai importante lucrări pe care le-am consultat privesc parcursul universitar al tinerilor din România Dragoș Sdrobiș, *Limitele meritocrației într-o societate agrară. Șomaj intelectual și radicalizare politică a tineretului în România interbelică*, Iași, Polirom, 2015. Alte lucrări dedicate istoriei cuplului, vieții de familie sau schimbărilor de mentalitate privind sexualitatea ne-au fost de un real folos pentru redactarea tezei, oferindu-ne un model de abordare a temelor de istorie socială: Constanța Vintilă Ghițulescu, *În salvări și cu ișlic: Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea*, București, Editura Humanitas, 2004; Nicoleta, Roman, „Deznădăjduită muiere n-au fost ca mine” Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea, București, Editura Humanitas, 2016; Bogdan, Popa, *Educație fizică, sport și societate în România interbelică*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2013; *Sexualitate și discurs politico-religios în societatea românească premodernă*, Constanța Vintilă Ghițulescu (editor), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016; Andrei Oîșteanu, *Sexualitate și societate Istorie, religie și literatură*, Ediție ilustrată, Iași, Editura Polirom, 2016; Liliana Andreea Vasile, „Să nu audă lumea”: familia românească în Vechiul Regat, București, Editura Tritonic, 2009.

și pentru căsătorie. Este evident faptul că astfel de încercări de trasare a unor repere de conduită, pentru generațiile tinere, au avut ca scop inserția tinerilor în societate, mai întâi ca indivizi și ulterior ca grup familial, contribuind la perpetuarea unui model cultural existent.

Necesitatea de a avea o imagine cât mai completă a fenomenului pe care îl studiem ne-a făcut să ne îndreptăm atenția către lucrările publicate în epocă, fie ele broșuri, conferințe, tratate, teze de doctorat sau licență, manuale, și nu în ultimul rând lucrări speciale, de pedagogie sau din domeniul juridic.

O altă sursă semnificativă a reprezentat-o presa vremii, atât publicațiile de interes general, cât și cele dedicate tinerilor, redând într-o manieră fidelă dezbaterile, opiniile și subiectele considerate importante la momentul respectiv. În ciuda lipsurilor, există o serie de periodice care ne furnizează date importante în această privință. Presa adresată tinerilor, suplimentele marilor ziare cotidiene sau ziarele adresate vieții de familie au oglindit preocupările opiniei publice cu privire la valorile pe care adulții doreau să le transmită generațiilor tinere. Nu de puține ori, în paginile acestor ziare, puteau fi întâlnite articole care deplângeau situația morală a tinerilor, dispariția respectului și a pudorii, dar și schimbările comportamentale puse pe seama literaturii imorale și a cinematografului.

O altă categorie de surse la fel de importantă o constituie documentele de arhivă; arhiva Ministerului Instrucțiunii, cea a Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale precum și cea a Ministerului Justiției constituie baza documentării, permițându-ne să identificăm poziția autorităților și măsurile introduse, dar mai ales pe cea a actorilor sociali. Corespondența dintre instituțiile centrale și cele din teritoriu, anchetele realizate și contestarea pedepselor instituite, solicitările petenților și nemulțumirile acestora vorbesc despre reacția populației față de politicile publice ale statului român, de după anul 1918. Interacțiunea dintre reprezentanții puterii și indivizi ne dovedește faptul că procesul de modernizare a fost impus de elită, de sus în jos, necesitând numeroase adaptări și replieri, în funcție de răspunsul și atitudinea celor pe care măsurile i-au vizat.

Alături de documentele de arhivă, legislația școlară, cea sanitară și cea referitoare la documentele de stare civilă ne-au furnizat cadrul general al analizei. De partea cealaltă s-au aflat acțiunile actorilor sociali și modalitățile prin care încercau să folosească acest cadru legislativ în propriul avantaj.

Jurnalele și memoriile personalităților care s-au format în epocă aduc o binevenită completare celorlalte surse, mărturiile și judecățile de valoare formulate permițându-i cercetătorului să evalueze percepția lor asupra evoluției societății. Totuși, astfel de documente trebuie abordate cu precauție, publicarea volumelor de memorii trecând uneori prin numeroase etape de rescriere; în ciuda acestui proces, care poate conduce la deformarea evenimentelor, rămân suficiente informații

pentru a putea contura o imagine clară asupra transformărilor intervenite în perioada interbelică.

Literatura epocii constituie un alt izvor care poate orienta cercetarea, ea fiind sensibilă la schimbările sociale înregistrate după război, trădând totodată gustul publicului în materie de lectură. Nicio altă sursă nu pare, însă, să fi înregistrat cu atâta fidelitate preconcepțiile și automatismele de gândire ale generațiilor adulte sau excesele și frivolitățile celor tinere.

Istoriografia occidentală a consacrat studii consistente parcursului tinerilor și perioadei adolescenței, cea autohtonă aliniindu-se în ultimii ani acestor tendințe; există un interes din ce în ce mai mare pentru politicile culturale²¹ și sanitare pentru tineret²². Fiind o temă atât de importantă ea va continua să atragă atenția cercetătorilor; analize viitoare vor dezvălui prefacerile care au avut loc începând cu secolul al XIX-lea până după Primul Război Mondial, la care au participat din plin și generațiile tinere. Pentru capitolul educației sanitare și igienice am consultat lucrările lui Constantin Bărbulescu²³, ale Ligiei Livadă Cadeschi²⁴ dar și cele ale lui Adrian Majuru²⁵ și Marius Turda²⁶. Pentru redactarea capitolului privind căsătoria foarte util a fost volumul coordonat de șeful școlii de demografie istorică din Transilvania, Ioan Bolovan. Totodată, pentru analiza literaturii având în centru relația dintre părinți și copii și a schimbărilor intervenite începând cu secolul al XIX-lea, am făcut apel la lucrările dedicate copilăriei de Cătălina Mihalache și Adrian Majuru, dar și la cele coordonate de Nicoleta Roman și Luminița Dumănescu²⁷.

²¹ *Tineri și tineret în România socialistă. Identitate, ideologie și dinamici socio-culturale*, Mioara Anton, Bogdan Cristian Iacob, Cristian Vasile (coordonatori), Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2022. A se vedea și Anca Filipovici, *Tineretul lui Carol al II-lea. Straja țării ca mecanism de mobilizare și disciplinare în România anilor '30*, în „Revista Istorică”, Serie Nouă Tomul XXXIII, Nr. 1-3, Ianuarie – Iunie 2022, pp. 47-66.

²² Beatrice Scutaru, Luciana M. Jinga, *Continuities and Changes in Sex Education in Postsocialist Romania, in Everyday Postsocialism in Eastern Europe. History Doesn't Travel in One Direction*, eds. Jill Massino, Markus Wein, Purdue University Press, West Lafayette Indiana, 2024, pp. 141-161. Luciana M. Jinga, *Science and Politics During the Cold War – The Controversial Case of Sexology in Communist Romania*, în „History of Communism in Europe”, Nr. 9, 2018, pp. 87-107.

²³ Constantin Bărbulescu, Vlad Popovici, *Modernizarea lumii rurale din România în a doua jumătate a secolului XIX și la începutul secolului al XX-lea. Contribuții*, Cluj Napoca, Editura Accent, 2005; Constantin Bărbulescu, *România medicilor. Medici, țărani și igienă rurală în România de la 1860 la 1910*, București, Editura Humanitas, 2015.

²⁴ Ligia Livadă-Cadeschi, *Discursul medico-social al igienistilor români. Abordarea specificităților locale din perspectiva experiențelor occidentale europene, secolele XIX-XX*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013.

²⁵ Adrian Majuru (coord.), *Prostituția. Între cuceritori și plătitori*, Pitești, Editura Paralela 45, 2007.

²⁶ Marius Turda, *Eugenism și modernitate. Națiune, rasă și biopolitică în Europa (1870-1950)*, traducere de Răzvan Părăianu, Iași, Editura Polirom, 2014.

²⁷ Cătălina Mihalache, *Copilărie, familie, școală: politici educaționale și receptări sociale*, Iași, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2016; Adrian Majuru, *Copilăria la români. Schițe și tablouri cu prunci, școlari și adolescenți*, București, Editura Compania, 2006; Nicoleta Roman, *Copilăria românească între familie și societate (secolele XVIII-XX)*, București, Editura Nemira, 2015; Luminița Dumănescu,